

Lausunto Pohteen sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämissuunnitelman luonnoksesta 2027–2030, syksy 2026

Vastaaja:

-

Vastaus:

01.10.2026, 10.25 - 01.10.2026, 11.00

1. Lausuntoa antavan rooli *

Organisaation puolesta, organisaation nimi:

Suomen Puheterapeuttiliitto ry

2. Lausuntoa antavan yhteystiedot *

Etunimi	Soile
Sukunimi	Loukusa
Sähköposti	soile.loukusa@puheterapeuttiliitto.fi

3.

LAUSUNTO POHTEN SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUJEN JÄRJESTÄMISSUUNNITELMAN LUONNOKSEEN VUOSILLE 2027–2030

Puheterapeuttiliitto ry kiittää Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialuetta (Pohde) mahdollisuudesta lausua Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämissuunnitelman luonnoksesta vuosille 2027–2030. Pitkän aikavälin järjestämissuunnitelma on keskeinen asiakirja palvelurakenteen, vaikuttavuuden ja henkilöstövoimavarojen ohjaamisessa.

Kieli, puhe ja kommunikaatio muodostavat yksilön toimintakyvyn, oppimisen, mielenterveyden, sosiaalisen osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden perustan. Kielen ja kommunikoinnin vaikeudet voivat koskettaa kaikenikäisiä asiakkaita aina varhaisiästä ikäihmisiin.

Puheterapeutin antama lääkinnällinen kuntoutus on laaja-alaista ja kokonaisvaltaista asiantuntijatyötä. Se ei rajoitu ainoastaan yksilölliseen terapiatyöhön, vaan siihen kuuluu erottamattomana osana asiakkaan koko kommunikaatioympäristön ohjaus, lähi-ihmisten ja arkihenkilöstön valmennus sekä puhetta tukevien ja korvaavien keinojen (AAC) arviointi, valinta ja käytön ohjaus. Lisäksi puheterapeutit työskentelevät kaikenikäisten syömis- ja nielemisvaikeuksien kanssa. On erittäin tärkeää, että puheterapiapalvelujen riittävyys ja asiantuntemus on turvattu kaikilla hyvinvointialueen palvelutasoilla.

Kiinnitimme huomiota siihen, että ikääntyneiden henkilöiden palveluissa ei olla lainkaan huomioitu puheterapeuttien asiantuntemuksen hyödyntämistä ja sen vaikutuksia palvelutarpeen ja raskaampien kustannusten hillitsemiseen sekä ikääntyneiden henkilöiden kommunikaation ja turvallisen ruokailun toteuttamiseen. Nämä tekijät ovat suorassa yhteydessä yksilön hoivan tarpeeseen ja niiden huomioimisella on siten laajoja taloudellisia vaikutuksia yksilön elämänlaadun kohenemisen lisäksi.

Toinen puuttuva ryhmä ovat kouluikäiset. Mikäli halutaan tukea kansallista tavoitetta siitä, että yli puolilla nuorista on tulevaisuudessa korkeakoulutus, kielelliseen tukeen tulee panostaa huomattavasti nykyistä laajemmin koko oppivelvollisuuden ajan. Koulun erityisopetus ei riitä, kun halutaan kuntouttaa kohdennetusti juuri niitä kielellisiä osa-alueita, joissa lapsella tai nuorella on haasteita. Yksilöllisen tuen lisäksi tarvittaisiin uudenlaisia puheterapeutin ohjaamia yhteisöllisiä palveluita varhaiskasvatuksen ja opetustoimen yksiköihin.

1. Tavoitteet ja toimenpiteet kotiin annettavissa palveluissa

Pohteen järjestämissuunnitelmaluonnoksessa kotiin ja arkiympäristöön annettavissa palveluissa vammaispalvelujen

kohtalla esitetään uutena palveluna kommunikaatiovalmennusta, jonka ostopalvelu- ja palveluseteliosuudeksi linjataan 90 % ja kehityssuunnaksi vuoteen 2030 "kasvaa".

Puheterapeuttiliitto ry korostaa, että kotiin ja arkiympäristöön annettavan kommunikaatituen tulee aina vastata asiakkaan todellista ja arvioitua lääkinällisen ja sosiaalisen kuntoutuksen tarvetta:

- Puheterapeutin rooli AAC-keinojen valinnassa ja ympäristön ohjauksessa: Puhetta tukevien ja korvaavien kommunikointikeinojen (kuten kuvien, viittomien ja puhelaitteiden) arviointi, valinta sekä käytön opettaminen ja ohjaaminen kuuluvat kaikkien asiakasryhmien osalta laillistetun puheterapeutin vastuulle ja osaksi lääkinällistä kuntoutusta.
- Kommunikaatiovalmennuksen selkeä raja: Kommunikaatiovalmennus voi toimia arjen sujumista tukevana palveluna, kunhan se toteutetaan laillistetun puheterapeutin tekemän arvioinnin, kuntoutussuunnitelman ja tarvittavan ohjauksen alaisuudessa. Kommunikaatiovalmentaja ei voi itsenäisesti päättää käytettävistä kommunikointikeinoista, eikä työ voi korvata puheterapeuttista arviota, kuntoutusta sekä asiakkaiden tarpeista nousevaa yksilöllistä ohjausta.
- Laadun ja potilasturvallisuuden varmistaminen: Kotiin vietävien palvelujen vaikuttavuus edellyttää, että kuntoutustoimenpiteet ovat ammatillisesti ohjattuja ja laadukkaasti seurattuja. AAC-keinojen osalta yksilöllisesti suunnitellun kommunikaatituen valinnasta, laadusta ja sopivuudesta vastaa aina puheterapeutti.

2. Tavoitteet ja toimenpiteet sosiaali- ja terveyskeskusten palveluissa

Sosiaali- ja terveyskeskusten palveluissa puheterapian oman tuotannon osuudeksi tavoitellaan 75 % ja palvelusetelien käyttöä vakiinnutetaan (15–20 % vuosina 2027–2028). Terapeuttien vastaanottopalvelut muodostavat siis keskeisen osan peruspalvelujen kuntoutusta.

Puheterapeuttiliitto nostaa esille seuraavat näkökohdat sote-keskusten palvelujen kehittämisessä:

- Oman resurssin riittävyys peruspalveluissa: Perustason sote-keskuksissa on turvattava riittävä puheterapeuttien toimien määrä. Varhainen puheterapeuttinen arviointi ja kuntoutus estävät tai lieventävät ongelmien kerrannaisvaikutuksia, kuten oppimisvaikeuksia, syrjäytymistä ja mielenterveysongelmia. Alle kouluikäisten lasten lisäksi puheterapiapalveluja tarvitsevat entistä enemmän myös kouluikäiset lapset, eikä puheterapiapalveluita voi korvata muiden ammattiryhmien palveluilla. Lasten ja nuorten kielelliset haasteet ovat lisääntyneet, joten puheterapiapalvelujen tarvetta arvioitaessa on huomioitava, että yhä useammalla ikäluokan lapsista on kielen ja kommunikaation haasteita.
- Kokonaisvaltainen kuntoutusympäristö: Sote-keskuksen puheterapeutti vastaa asiakkaan tutkimisesta, diagnoosista, yksilöllisestä terapiasta sekä lähiympäristön (päiväkodit, koulut, omaiset) jatkuvasta ohjaamisesta. Tämä laaja-alainen rooli on perusta koko palveluketjun toimivuudelle.
- Resurssien korvaamattomuus: Uusi kommunikaatiovalmentajien ammattiryhmä vammaispalveluissa ei saa johtaa peruspalvelujen puheterapeuttiresurssien leikkaamiseen tai vakanssien täyttämättä jättämiseen. Kommunikaatiovalmentaja ei voi korvata puheterapeutin työpanosta, vaan voi toimia puheterapeutin työparina.
- Palvelusetelien käyttö: Palvelusetelin käytön lisääminen on puhdas säästötoimi. Pohde on asettanut puheterapian palvelusetelin korvaustason puheterapian vaativuuteen ja kustannuksiin nähden liian alhaiseksi. Riski on, että vastuu palvelujen toteuttamisesta siirtyy yksityisille toimijoille siten, että näillä ei ole edellytyksiä tuottaa asiakkaiden tarpeita vastaavaa laadukasta ja kustannustehokasta palvelua setelin hinnalla. Palvelusetelin käytön lisääminen on eettisesti ja palvelun laadun kannalta toimivaa ainoastaan silloin, jos palvelusetelin arvo perustuu puheterapian todellisiin kustannuksiin ja vastaa omasta toiminnasta olevia vastaavia tosiasiallisia kustannuksia.

3. Tavoitteet ja toimenpiteet yhteisissä palveluissa

Yhteisten palvelujen kokonaisuudessa tavoitellaan laadukkaita, yhtenäisiä toimintamalleja sekä vaativan erikoissairaanhoidon ja kuntoutuksen yhteensovittamista koko hyvinvointialueella.

Puheterapeuttiliitto korostaa yhtenäisten hoito- ja palveluketjujen osalta seuraavaa:

- Ammattikuntien rajat ja työnjako: Yhteisiin palveluketjuihin on kirjattava selkeä ammatillinen työnjako puheterapeutin ja kommunikaatiovalmentajan ammattikunnan välillä. Laillistettu puheterapeutti vastaa aina mm. kielen ja kommunikaation arviosta, AAC-keinojen valinnoista ja ensisijaisesta ohjaamisesta. Kommunikaatiovalmentajan palvelut tukevat arjen

toteutusta sovitun raamin puitteissa.

- Konsultaation ja ohjauksen resurssointi: Jotta kommunikaatiovalmennus ja arkiympäristön tuki ovat tasalaatuista ja potilasturvallista, puheterapeuteille on osoitettava työaikaa kommunikaatiovalmentajien perehdyttämiseen ja jatkuvaan ohjaamiseen.

4. Sote-järjestämissuunnitelman taloudelliset vaikutukset

Pohteen järjestämissuunnitelma tavoittelee merkittäviä talouden tasapainotussäästöjä sekä palvelujen vaikuttavuuden lisäämistä tunnistamalla ja karsimalla vähähyötyisiä toimintamalleja.

Puheterapeuttiliitto ry haluaa tuoda esiin kuntoutuksen taloudellisen vaikuttavuuden reuna-ehdot:

- Ennaltaehkäisyn ja varhaisen kuntoutuksen säästövaikutus: Kielen ja kommunikaation haasteet heikentävät suoraan yksilön itsenäistä toimintakykyä. Jos puheterapeuttisesta arvioinnista, kuntoutuksesta ja ohjauksesta tingitään, epäasianmukaiset kuntoutusvalinnat voivat johtaa mm. vaikeuksien kasaantumiseen, heikkoon kielelliseen taitotasoon ja/tai asiakkaan toimintakyvyn laskuun, mikä lisää kalliimpien tehostettujen palvelujen (esim. asumis- ja hoivapalvelut) tarvetta sekä lisää syrjäytymisen riskiä. Kustannuksia tarkasteltaessa onkin syytä aina pohtia kuluja pitkällä tähtäimellä (mitä maksaa, jos kommunikaation ja kielen haasteet jätetään kuntouttamatta).
- Aito kustannusvaikuttavuus työnjaossa uusien palvelujen osalta: Aitoa vaikuttavuutta ja kustannussäästöjä syntyy, kun puheterapeutti määrittelee kieltä ja kommunikaatiota koskevan kuntoutuksen linjat ja ohjaa ympäristöä, ja kommunikaatiovalmentaja toteuttaa puheterapeutin suunnittelemaa harjoitetta arjessa puheterapeutin ohjauksessa. Asiantuntemuksen ohittaminen ei tuo säästöjä, vaan siirtää kustannuksia raskaampiin palveluihin.

5. Muut kommentit ja näkemykset

Terveystieteiden ammattihenkilöistä annettu lainsäädäntö määrittelee laillistetun terveydenhuollon ammattihenkilön eli puheterapeutin lakisääteisen vastuun lääketieteellisestä kuntoutuksesta ja lääketieteellisesti perustelluista menetelmävalinnoista. Tätä vastuuta ei voida siirtää terveydenhuollon ulkopuolisille ammattiryhmille.

Puheterapeuttiliitto ry esittää seuraavaa täsmentävää tekstiä lisättäväksi järjestämissuunnitelmaan:

"Kieli, puhe ja kommunikaatio ovat yksilön toimintakyvyn, oppimisen ja sosiaalisen osallisuuden perusta. Päätökset lääketieteellisestä puheterapiakuntoutuksesta, puhetta tukevista ja korvaavista kommunikointikeinoista (AAC) ja niiden opettamisesta sekä kommunikaatioympäristön ohjauksesta tekee aina laillistettu puheterapeutti. Kommunikaatiovalmennus toimii tätä täydentävänä palveluna puheterapeutin tekemän arvioinnin, kuntoutussuunnitelman ja ohjauksen alaisuudessa."

Suomen Puheterapeuttiliitto ry